РЕЦЕНЗІЯ

завідувача кафедри водних видів спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України,
доктора наук з фізичного виховання і спорту,
професора **Дяченка Андрія Юрійовича**
на дисертаційну роботу Штанагея Дмитра Вікторовича
«Формування індивідуальних стилів змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із врахуванням функціональної асиметрії»,
що подана на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка,
за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність проблеми дослідження. Підготовка жінок боксерів на сьогодні є актуальною науковою проблемою у галузі спортивної науки та тренування.

Бокс - це вид спорту, який вимагає від спортсменів високої фізичної форми та спритності, а також розвиненої координації рухів та реакційної швидкості. Тому, особливу увагу привертають засоби і методи підготовки, які впливають на рівень нейродинамічної регуляції рухів в умовах виразної змінної змагальної діяльності при активному супротиву суперника.

Нейродинамічні властивості жінок-боксерів це комплекс фізіологічних і психологічних особливостей, які визначають їх здатність до ефективного виконання рухових завдань в боксі. В більшості рухових варіаціях мова йде про сукупність дій, які визначають певний рівень техніко-тактичної підготовленості спортсменів-боксерів. При наявності високого рівня когнітивних спроможностей це формує індивідуальний стилю ведення поєдинку, і як наслідок, надає певні переваги для досягнення відповідного результату змагальної діяльності.

Це сучасний підхід, який значною мірою визначає ті сторони спеціальної підготовленості, які допомагають досягти оптимальної структури змагальної діяльності, зокрема стилю ведення бою, і як наслідок реалізувати наявний руховий і функціональний потенціал боксерів. Значення цього фактора має більш суттєве значення для підготовки боксерів-жінок, де

когнітивний компонент і пов’язані з ним техніко-тактичні варіації ведення бою часто мають вирішальне значення.

Спеціальна наукова і науково методична література недостатньо надає наукові і науково-методичні дані, які вказують на зв'язок між спортивно-важливими якостями та індивідуальним стилем змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі. Зокрема майже відсутні науково-обґрунтовані підходи, які сприяють вдосконаленню техніці та рухових якостях спортсменок з різними типами функціональної асиметрії, і як наслідок формують індивідуальні стилі змагальної діяльності в боксі.

Сучасні тенденції розвитку жіночого боксу формують чітке розуміння того, що в умовах активного зростання конкуренції на престижних боксерських турнірах перевагу мають спортсменки, які не тільки реалізовують усі наявні рухові і функціональні резерви, але й використовують певні індивідуальні особливості підготовленості.

Таким чином, склалося певне протиріччя між наявними засобами і методами підготовки жінок-боксерів і факторами реалізації змагальної діяльності. Насамперед йдеться про необхідність застосування сучасних чинників спеціальної підготовки, спрямованих на формування цілісної структури підготовленості спортсменок до ефективного виконання змагальної роботи. Підкреслено, що мова йде про програмне застосування високоспеціалізованих факторів підготовленості, де одним із головних чинників є формування індивідуального стилю боя.

Шлях вдосконалення підготовки, який вибрав Дмитро Вікторович, ґрунтується на сучасному методичному підході, який передбачає взаємозв’язок контролю, оцінки і специфічної інтерпретації його результатів з моделюванням підготовки і підготовленості боксерів-жінок, як передумови побудови тренувального процесу на загальному й індивідуальному рівні.

Саме дисертаційне дослідження дозволяє обґрунтувати та розробити модель спортсменок високої кваліфікації, які спеціалізуються у боксі, із

врахуванням прояву функціональної асиметрії для удосконалення процесу підготовки до змагальної діяльності.

Все це робить дослідження актуальним, спрямованим на вдосконалення важливого компонента підготовленості і, як наслідок на розвиток самого виду спорту.

У зв'язку з цим не викликає сумніву те, що тема дисертації Штанагея Дмитра Вікторовича є актуальною і своєчасною, має практичне і теоретичне значення.

Мета, завдання, наукова новизна відповідають цільовим настановам дисертаційної роботи. Методи дослідження ґрунтуються на використанні засобів і методів функціональної діагностики, які були підібрані відповідно до структури змагальної діяльності в боксі. Змістові характеристики тестових завдань дозволяють реєструвати специфічні кількісні і якісні показники технічної підготовленості, оцінити нейродинамічні властивості спортсменок. Засоби моделювання підготовленості дозволили визначити рівень прояву функціональної асиметрії, обґрунтувати специфічні можливості її системного використання на загальному і синергічному рівні.

Взагалі треба відзначити той факт, що визначення мети дисертаційного дослідження «… обґрунтувати та розробити модель спортсменок високої кваліфікації, які спеціалізуються у боксі, із врахуванням прояву функціональної асиметрії для удосконалення процесу підготовки до змагальної діяльності» сприяло формуванню цілісного алгоритму реалізації його цільових настанов. Зокрема: проведено аналіз сучасної спеціальної науково-методичної літератури та провідного світового досвіду щодо особливостей формування індивідуальних стилів змагальної діяльності жінок у спортивних видах єдиноборств у залежності від прояву функціональної асиметрії; досліджені особливості прояву типів функціональної асиметрії при формуванні індивідуальних стилів змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі, вивчені біомеханічні особливості ударних рухів та відмінності в енерговитратах при переміщеннях по рингу спортсменок, із

різним проявом функціональної асиметрії та у залежності від індивідуального стилю змагальної діяльності; встановлено зв'язок між показниками спортивної техніки, психофізіологічними властивостями та індивідуальними стилями змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із різними типами функціональної асиметрії; розроблено моделі для кваліфікованих спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із урахуванням індивідуального стилю змагальної діяльності, психофізіологічних властивостей для удосконалення процесу підготовки.

Ефективність наукового дослідження підтверджені чинниками. Які були реалізовані вперше, зокрема:

• встановлено, що індивідуальні стилі змагальної діяльності у спортсменок, які спеціалізуються у боксі, детерміновані психофізіологічними властивостями. Зокрема, для конкретного стилю ведення бою притаманний відповідний профіль міжпівкульової організації мозкової діяльності;

• визначено біомеханічні особливості ударних рухів та відмінності в енерговитратах при переміщенні по рингу спортсменок високої кваліфікації, які спеціалізуються у боксі, з різними типами функціональної асиметрії в залежності від індивідуального стилю змагальної діяльності;

• встановлено зв'язок між показниками спортивної техніки, спортивно-важливими якостями та індивідуальним стилем змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі;

• встановлені відмінності у технічних характеристиках спортсменок з різними типами функціональної асиметрії, що сприяють формуванню індивідуальних стилів змагальної діяльності у боксі;

• розроблена модель спортсменки високої кваліфікації, яка спеціалізується у боксі, з урахуванням психофізіологічних властивостей та індивідуальних стилів змагальної діяльності.

Також треба відзначити практичну значущість досліджень, яка пов’язана з розробкою моделі спортсменок високої кваліфікації, які спеціалізуються у боксі, для формування індивідуальних стилів їх змагальної діяльності. Застосування її сприяє індивідуальній корекції тренувальних засобів підготовки, їх обсягу, інтенсивності та алгоритмів їх використання, створення індивідуальних технологічних схем техніко-тактичної підготовки з урахуванням психофізіологічних властивостей спортсменок з різними типами функціональної асиметрії.

Головним результатом дослідження є визначення модельних параметрів фізичної підготовленості і відповідні параметри фізичної підготовки, які є передумовою спроможності спортсменок в умовах напруженої змагальної діяльності виконувати певні технічні дії на тлі підвищеного психоемоційного стану, проявів артистичної і хореографічної майстерності.

Зв’язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2016–2020 рр. за темою 2.28 “Біомеханічні та психофізіологічні критерії техніко-тактичної підготовленості спортсменів високої кваліфікації” (номер держреєстрації 0118U002068) та згідно Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021-2025 рр. за темою 2.6 «Науково-методичний супровід тренувальної та змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у єдиноборствах та силових видах спорту» (номер держреєстрації 0121U108940). Здобувач – співвиконавець тем.

Роль автора як співвиконавця полягала в обґрунтуванні та розробці моделі кваліфікованої спортсменки, яка спеціалізується у боксі, із врахуванням психофізіологічних властивостей, типу функціональної асиметрії та індивідуального стилю змагальної діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У представленій дисертаційній роботі відповідно до теми дослідження на основі сучасних

наукових підходів обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій визначено використанням адекватних методів дослідження, наявністю достатньої кількості кваліфікованого контингенту, визначенням спеціалізованих підходів до дослідження відповідно до віку і кваліфікації спортсменок.

Публікації представлені відповідно нормам, встановленим для захисту дисертаційних робіт. За матеріалами дисертації опубліковано 9 наукових праць, серед яких 2 статті у фахових виданнях України, 2 – у періодичному науковому виданні Румунії, яке включено до міжнародної наукометричної бази даних Scopus.

Апробацію результатів дисертації проведено на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях високого рівня впродовж 2018-2021 років.

Структура та обсяг дисертації відповідає встановленим нормам і складає 229 сторінок тексту комп'ютерного набору державною мовою, в тому числі включає анотацію, перелік умовних скорочень, вступ, п'ять розділів, висновки, практичні рекомендації, список використаних джерел та додатків. Дисертація ілюстрована 42 таблицями та 16 рисунками. Список використаних літературних джерел містить 299 найменувань, серед яких 92 – англомовні.

Перший розділ присвячено визначенню стану проблеми дослідження індивідуальних стилів боксерів як відображення їх типологічних властивостей, зокрема визначені проблеми дослідження індивідуальних стилів діяльності спортсменів, індивідуалізації техніко-тактичної підготовки спортсменів у різних видах спортивної діяльності, обґрунтуванню особливостей підготовки боксерів з урахуванням їх психофізіологічних властивостей та типу функціональної асиметрії, формуванню індивідуальних стилів боксерів на основі вивчення їх психофізіологічних властивостей та типу функціональної асиметрії.

Значущим результатом дослідження літературних джерел є констатація факту, що оптимізація індивідуального стилю ведення бою відповідно визначення і реалізації функціональної асиметрії є суттєвим резервом підвищення ефективності змагальної діяльності жінок-боксерів.

В другому розділі представлені сучасні методи дослідження, які відповідали цільовим настановам науково-дослідної роботи. Обґрунтовані засоби їх системного використання відповідно до мети та завдань дослідження розкрито методологію досліджень, обґрунтовано використання методів дослідження, описано організацію дослідження і контингент випробуваних.

В третьому розділі розглянуто особливості психомоторних реакцій спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із різними типами латералізації моторних і сенсорних функцій. Проведено дослідження індивідуального профілю функціональної асиметрії спортсменок, які спеціалізуються у боксі, при цьому вивчені особливості динамічних характеристик рухових дій спортсменок, які спеціалізуються у боксі, з різними типами функціональної асиметрії під час виконання теппінг-тесту; особливості прояву простої реакції на зоровий стимул спортсменок, які спеціалізуються у боксі, з різним типом функціональної асиметрії; показники прояву швидкості складної зорово-моторної реакції; динаміку показників швидкості упізнання зорового стимулу.

В четвертому розділі розглянуті питання формування індивідуального стилю змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із різним рівнем техніко-тактичної майстерності. Зокрема, проведено біомеханічний аналіз техніко-тактичних дій спортсменок з різними індивідуальними стилями змагальної діяльності. На цій підставі визначені модельні характеристики змагальної діяльності найсильніших спортсменок світу, які спеціалізуються у боксі; просторово-часові характеристики рухової діяльності спортсменок із різними індивідуальними стилями змагальної діяльності; факторна модель взаємозв’язків техніко-тактичної майстерності,

фізичних якостей та психофізіологічних властивостей спортсменок із різним типом функціональної асиметрії.

Все це дало можливість сформувати індивідуальні стилі змагальної діяльності спортсменок із різним типом функціональної асиметрії із врахуванням їх психофізіологічних властивостей та даних узагальненої моделі спортсменок високої кваліфікації, які спеціалізуються у боксі.

В п'ятому розділі і висновках підбито підсумки роботи, систематизовані і обґрунтовані результати роботи, сформовані висновки і напрями продовження дослідження в цьому напрямку.

Практичні рекомендації надають можливості визначити підходи щодо реалізації результатів наукового дослідження в практику підготовки конкретної спортсменки.

Загальні результаті дослідження. Досліджено психофізіологічні особливості функціональної асиметрії спортсменок, що спеціалізуються у боксі, у формуванні індивідуального стилю змагальної діяльності. Аналіз рухових реакцій спортсменок, що спеціалізуються у боксі, з різним одностороннім профілем асиметрії (спортсменки з правим домінуванням, спортсменки з лівим домінуванням та амбідекстри) показав, що в зручному темпі права рука амбідекстрів і спортсменок з лівим домінуванням працює швидше, ніж ліва, а у спортсменок з правим домінуванням обидві руки працюють однаково. При роботі в максимальному темпі права рука працює швидше у спортсменок з правим домінуванням і амбідекстрів. Утримання оптимального темпу у спортсменок з правим та лівим домінуванням гірше на правій руці, а у амбідекстрів на лівій. Утримання максимального темпу в усіх групах краще на правій руці, ніж на лівій.

Відмінність у швидкості рухів визначається спочатку вибраним темпом діяльності. Якщо темп є найбільш зручним, то амбідекстри та спортсменки з лівим домінуванням перевершують у швидкості спортсменок з правим домінуванням. Якщо заданий темп максимальний, то відмінностей у швидкості між групами немає.

Час простої зорово-моторної реакції і правою, і лівою рукою у спортсменок з лівим домінуванням менше, ніж у амбідекстрів і у спортсменок з правим домінуванням незалежно від напівполя пред'явлення стимулу. У амбідекстрів час реакції більший, ніж у спортсменок з лівим домінуванням, але достовірно менше, ніж у спортсменок з правим домінуванням (амбідекстри займають проміжне місце між спортсменками з правим домінуванням і спортсменок з лівим домінуванням за швидкістю реагування на зоровий стимул). У спортсменок з правим домінуванням, у амбідекстрів і у спортсменок з лівим домінуванням незалежно від руки реагування час реакції коротше при пред'явленні стимулів в правому напівполі, ніж в лівому.

При реалізації складної зорово-моторної реакції спортсменок з правим домінуванням є швидшими, ніж у спортсменок з лівим домінуванням та амбідекстрів. Для амбідекстрів ситуація вибору є проблемною і помітно гальмує їх реакцію. Для успішного виконання складної зорово-моторної діяльності (якою є бокс) домінування правого ока є професійно значущою ознакою і бажаною для спортсменок.

При адаптації спортсменок, які спеціалізуються у боксі, до специфічних навантажень істотне значення мають їх психофізіологічні особливості, що визначають регуляцію рухів, почуття часу, часову організацію рухових реакцій і специфіку змагальної діяльності. Ці особливості проявляються в атакуючій і контратакуючій манері ведення бою.

Встановлена кореляційна модель зв'язків показників техніки, тактики, фізичних якостей та психофізіологічних властивостей з індивідуальним стилем діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі. Виявлено, що для атакуючого стилю змагальної діяльності найбільш значущими є наступні параметри: фізична якість витривалість, частота ударів, швидкість удару правою рукою, час удару, часовий і моторний показники оперативного мислення, загальний час удару лівою рукою, латентний час реакції, сила

удару, час удару, вольові риси наполегливості, цілеспрямованості та рішучості.

Високий рівень значущості показників частоти ударів, часового і моторного показників оперативного мислення, загального часу удару правою та лівою рукою, латентного часу реакції , сили удару лівою рукою , вольових рис ініціативності та цілеспрямованості є характерним для спортсменок контратакуючого стилю змагальної діяльності.

Проведене дослідження показало, що практичне використання отриманих даних скорочує час і витрати на спортивну підготовку спортсменок, які спеціалізуються у боксі, підвищує її ефективність, піднімає рівень і стабільність спортивних результатів. Психомоторні вправи, які були спрямовані на підвищення швидкості зорового генозису спортсменок з лівим домінуванням, не лише удосконалили рухову функцію спортсменок, що спеціалізуються в боксі, але поліпшили результативність спортивних дій та підвищили особисті рекорди.

Робота також містить додатки, де відображені акти впровадження результатів, подано анкети.

У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Штанагея Д.В., слід відзначити **деякі зауваження, побажання і дискусійні питання**:

1. Чи є певні відмінності у кількісних і якісних характеристиках техніко-тактичних дій спортсменок різної вагової категорії.

2. Хотілось побачити особливості чи певні відмінності тренувального процесу у спортсменок з тим чи іншим типом функціональної асиметрії і відповідно індивідуальним стилем ведення бою.

3. При формуванні моделей хотілось побачити диференційовані характеристики узагальнених, групових чи індивідуальних моделей підготовленості спортсменок з тим чи іншим типом функціональної асиметрії.

4. У роботі зустрічаються стилістичні та орфографічні помилки.

Однак слід зазначити, що ці питання не знижують актуальності, новизни та практичної значущості дисертаційної роботи та не впливають на її загальну високу позитивну оцінку.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Штанагея Дмитра Вікторовича «Формування індивідуальних стилів змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із врахуванням функціональної асиметрії» має достатнє теоретичне й практичне значення, є самостійним завершеним науковим дослідженням, де висвітлено нові наукові результати, що в сукупності дозволяють розв'язати важливу наукових проблему. За актуальністю порушеної проблеми, новизною отриманих результатів та практичним значенням дисертаційна робота Штанагея Дмитра Вікторовича відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05.2019 р.), а її автор заслуговує присудження йому ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:
доктор наук з фізичного виховання і спорту,
професор, завідувач кафедри
водних видів спорту
Національного університету
фізичного виховання і спорту України А. Ю. Дяченко

Підпис Дяченка А. Ю. засвідчую:

Вчений секретар Національного університету
фізичного виховання і спорту України Г. С. Машеренкова